

بررسی وضعیت بهداشت محیط مدارس ابتدایی شهر قروه کردستان (۸۲-۱۳۸۱)

مهندس مسلم کریمپور* ، محمود خزانلی**

هکیده:

مدرسه به عنوان محلی مطمئن در پرورش انسانها و در فراهم ساختن زندگی سالم و نشاط انگیز و تربیت افرادی با رفتار سالم نقش بسیار سازنده ای را در پیشرفت هر کشوری ایفا می کند امروزه با توجه به عوامل فیزیکی بهداشتی و ایمنی در مدارس موثرترین و اساسی ترین عوامل رشد طبیعی از نظر جسمی ، روانی و فراگیری در دانش آموزان می باشد و بهره مندی از راهبردهای بهداشت محیط مدارس دستیابی به اهداف فوق را میسر می سازد. هدف از انجام این تحقیق بررسی وضعیت بهداشت مدارس ابتدایی شهرستان قروه می باشد.

این مطالعه از نوع مشاهده ای می باشد که بر روی ۳۹ مدرسه ابتدایی (کل مدارس) شهر انجام گرفته است . جمع آوری اطلاعات از طریق تکمیل پرسشنامه بوسیله مشاهده گر انجام شده است.

براساس نتایج بدست آمده ۶۶/۷ درصد مدارس از لحاظ محل استقرار مناسب و ۳۳/۳ درصد آنها نا مناسب بوده اند. وضعیت جمع آوری زباله در ۸۵/۷ درصد از مدارس نامطلوب می باشد. ۱۰۰ درصد مدارس این شهر از آب آشامیدنی سالم و بهداشتی بهره مند می باشند همچنین بررسی وضعیت تسهیلات بهداشتی نشان می دهد که ۶۲ درصد مدارس از نظر توالیت ۴۲/۸ درصد از لحاظ آبخوری و ۸۵/۷ درصد از لحاظ دستشویی غیر بهداشتی می باشند . سرانه سرویسهای بهداشتی و سرانه سطح کلاس و مدرسه در مقایسه با استاندارد نسبتاً مناسب و کافی بوده است .

نتایج این مطالعه نشان می دهد که بطور کلی وضعیت بهداشت محیط مدارس مورد مطالعه در حد مطلوب و استاندارد نمی باشد .

کلید واژه ها : بهداشت محیط / تسهیلات بهداشتی / خدمات بهداشتی مدرسه ها

مقدمه :

دراز مدت ، عدم نظارت کافی و کمبود فضاهای مناسب آموزشی کیفیت کالبدی محیط مدارس مورد بی توجهی واقع گردیده است(۱).

مدرسه فضای فیزیکی و اجتماعی خاصی است که آموزش و رشد شخصیت کودکان امروز که جامعه ساز فردا هستند در پناه روشهای صحیح و مناسب، محیط مساعد روانی و فضای فیزیکی مطلوب آن پایه گذاری میشود(۲) در هر سال به منظور جبران کمبود فضاهای فیزیکی

افزایش جمعیت در طی دو دهه گذشته باعث گردیده که قاعده هرم سنی بطور فاحشی بزرگ گردد و مسئولان اجرایی کشور را جهت سرویس دهی به این جمعیت جوان دچار مشکل نماید. از جمله مشکلاتی که در این میان میتوان به آن اشاره نمود، کمبود فضاهای آموزشی مورد نیاز از جمله در مقاطع ابتدایی می باشد. در این میان با توجه به فشار جمعیت ، کمبود منابع مالی ، عدم برنامه ریزی

* عضو هیات علمی گروه بهداشت محیط دانشکده بهداشت دانشگاه علوم پزشکی همدان
** کارشناس بهداشت محیط شبکه بهداشت و درمان شهرستان قروه

بنام بهداری آموزشگاهها شکل گرفت و در سال ۱۳۵۰ مدارس عالی بهداشت ایجاد گردید و در سال ۵۸ به زیرمجموعه سازمان منطقه ای بهداری استانها درآمد و در سال ۶۹ مجدداً به آموزش و پرورش برگشت داده شد (۸). با توجه به مطالب فوق از آنجا که تا کنون وضع بهداشت محیط مدارس ابتدائی شهر قروه مورد بررسی قرار نگرفته، این مطالعه با هدف تعیین وضعیت بهداشت محیط مدارس ابتدائی این شهر انجام گرفت.

مواد و روش کار:

این مطالعه از نوع مشاهده ای توصیفی به روش مقطعی است که جامعه آماری آنرا کلیه مدارس شهر قروه که شامل ۳۹ مدرسه می باشد تشکیل می دهد. اطلاعات از طریق تکمیل پرسشنامه که حاوی سی سؤال که کل موارد مربوط به بهداشت محیط را پوشش می داد انجام گرفت. متغیرهای مورد مطالعه شامل بررسی متغیرهای بهداشت محیطی، ایمنی و حفاظتی، فضای آموزشی مدارس وضعیت سرویسهای بهداشتی و آبخوریها بود. نتایج حاصله با استفاده از روش آماری توصیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج:

کل مدارس در ۲۱ ساختمان جا گرفته اند. تعداد دانش آموزان ابتدائی این شهر ۸۹۰۸ نفر می باشند که از این تعداد ۴۸/۵ درصد دختر و ۵۱/۵ درصد پسر می باشد. همچنین تعداد دانش آموزان در هر شیفت ۴۶۳۲ نفر می باشد. بررسیها نشان می دهد که ۶۶/۷ درصد مدارس از لحاظ محل استقرار مناسب می باشند.

تعدادی مدرسه از اعتبارات ملی و استانی و خیرین مدرسه ساز ساخته میشود که توجه ویژه به عوامل فیزیکی بهداشتی و ایمنی در محیطهای آموزشی مؤثرترین عوامل رشد طبیعی از نظر جسمی روحی روانی و فراگیری در دانش آموزان است (۳). برای بهبود این فضاهای آموزشی برقراری ارتباط بین معلمان و اولیای دانش آموزان میتواند نقش سازنده ای ایفا نماید (۴).

بهداشت مدارس در مجموعه فعالیتهای بهداشتی جامعه از مرتبه بسیار پر اهمیتی برخوردار بوده و با موضوع سلامت جسمی و روانی دانش آموزان که اکثریت مهمی از افراد جامعه را تشکیل داده بسیار نزدیک است. برنامه جامع بهداشت مدارس به سه بخش کلی محیط آموزشگاه، حفاظت و ارتقاء سطح سلامت و آموزش بهداشت طبقه بندی می گردد (۵) و هدف بهداشت محیط مدارس فراهم کردن محیطی است که دانش آموزان بدور از هر گونه عوامل مضر در محیط مدرسه به تحصیل اشتغال داشته باشند (۶).

توجه به ضرورت و اهمیت به بهداشت محیط مدارس در کشورهای جهان و کشور عزیزمان همزمان نبوده و از نظر تاریخی و کیفیت باهم متفاوت می باشند. در میان کشورهای جهان شاید فرانسه اولین کشوری باشد که در سال ۱۷۹۳ به بهداشت مدارس توجه نمود. ویلیام الکوت در آمریکا در سال ۱۸۲۹ راجع به ویژگیهای ساختمانی و محیط آموزشگاهها نظرات تازه ای ابراز نمود. در انگلستان نیز کار بهداشت مدارس به سال ۱۹۰۷ بر میگردد (۷) شاید آغاز توجه به وضعیت بهداشت مدارس در ایران به سال ۱۲۹۳ شمسی بر می گردد در طی سالهای بعد این توجه متمرکز و بالاخره در سال ۱۳۱۵ شمسی واحدی

جدول ۴-۱ وضعیت متغیرهای بهداشت محیطی و ایمنی

و تسهیلات بهداشتی مدارس قروه را نشان می دهد.

بمط :

یافته های این مطالعه نشان می دهد که ۶۶/۷٪ مدارس شهر قروه در محل مناسبی استقرار دارند که بدلیل کوچکی شهر و عدم وجود بزرگراهها و مراکزی که به نحوی ایجاد مزاحمت می کنند قابل توجیه می باشد. همچنین ۳۳/۳٪ از این مدارس بدلیل قرار گرفتن در محلهای مرطوب (پست) از لحاظ محل استقرار در شرایط نامساعدی قرار دارند.

نتایج حاصله نشان می دهد که میانگین سرانه مساحت فضای آموزشی مدرسه ۸/۶ متر مربع و سطح حیاط مدرسه ۵/۵ متر مربع می باشد که در مقایسه با استاندارد که سرانه فضای آموزشی کل مدرسه ۸-۶ متر مربع و سطح حیاط مدرسه ۵۰ متر مربع در نظر گرفته شده است در سطح مطلوب می باشد. میانگین حجم کلاس به ازاء هر نفر ۴ متر مکعب بوده که این مقدار از حد استاندارد آن (۴/۵ متر مکعب برای هر نفر) پایین تر می باشد.

یافته های این پژوهش نشان می دهد که سیستم جمع آوری زباله در ۸۵/۷٪ از مدارس شهر قروه غیر بهداشتی می باشد که با توجه به آثار منفی آن بر روحیه دانش آموزان و زیبا سازی محیط آموزشی که نهایتاً بر کیفیت آموزش دانش آموزان هم تاثیر منفی خواهد داشت. توجه مستمر به این مهم می بایست در دستور کار مسئولان مدارس قرار گیرد لازم به ذکر است که در تمامی مدارس این شهر دفع زباله به صورت بهداشتی انجام می گیرد.

در این مطالعه وضعیت تسهیلات بهداشتی مدارس و سرانه آنها مورد بررسی قرار گرفت که بر اساس نتایج حاصله ۶۲٪ مدارس دارای توالی غیر بهداشتی بوده و به

جدول ۱: فراوانی مدارس مورد بررسی برحسب متغیرهای بهداشت محیطی

متغیر مورد بررسی	بهداشتی		غیر بهداشتی	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
جمع آوری زباله	۳	۱۴/۳	۱۸	۸۵/۷
دفع زباله	۲۱	۱۰۰	-	-
توالی	۸	۳۸	۱۳	۶۲
آبخوری	۱۲	۵۷/۲	۹	۴۲/۸
دستشویی	۳	۱۴/۳	۱۸	۸۵/۷
آب آشامیدنی	۲۱	۱۰۰	-	-
دفع فاضلاب	۱۸	۸۵/۷	۳	۱۴/۳

جدول ۲: فراوانی مدارس مورد بررسی بر حسب وسایل ایمنی و حفاظتی

متغیر مورد بررسی	دارد		ندارد	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
حفاظ و نرده روی پله ها	۵	۲۳/۸	۱۶	۷۶/۲
جعبه کمکهای اولیه	۱۶	۷۶/۲	۵	۲۳/۸
وسایل اطفاء حریق	۲۰	۹۵/۲	۱	۴/۸
ایمنی از لحاظ برق گرفتگی	۱	۴/۸	۲۰	۹۵/۲

جدول ۳: فراوانی مدارس مورد بررسی برحسب متغیرهای مربوط به کلاسهای درس

متغیر مورد بررسی	مناسب		نامناسب	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد
وضعیت کلی کف دیوار و سقف از نظر رطوبت و درز و شکاف	۹	۴۲/۸	۱۲	۵۷/۲
رنگ دیوار کلاسها	۱۲	۵۷/۲	۹	۴۲/۸
وضعیت کلی میز و نیمکت	۲	۹/۵	۱۹	۹۰/۵
فاصله تخته سیاه تا ردیف اول میز و نیمکت	۱۹	۹۰/۵	۲	۹/۵
تهویه طبیعی کلاسها	۲۰	۹۵/۲	۱	۴/۸

جدول ۴: سرانه تسهیلات بهداشتی در مدارس مورد بررسی و استاندارد موجود

نوع تسهیلات	توالی بهداشتی	سرویس دستشویی	آبخوری	مساحت کلاس (متر مربع)	مساحت فضای آموزشی (متر مربع)
شهر قروه	۳۹	۹۷	۵۱	۲	۸/۶
استاندارد	۴۵	۶۰	۷۵	۱/۵	۱-۸

نتایج این پژوهش بر روی متغیرهای مربوط به کلاسها نشان می دهد که ۵۷/۲٪ کلاسها از لحاظ وضعیت ساختمانی (کف دیوار و سقف) و ۴۲/۸٪ آنها از نظر رنگ دیوارها نامناسب می باشند که نامناسب بودن رنگ دیوارها عمدتاً ناشی از عدم رعایت نظافت بوده است که توصیه می شود دیوارها با مصالحی مانند سنگ پوشیده شوند تا قابل شستشو باشد. همچنین ۹۰/۵٪ میز و نیمکتهای کلاسها وضعیت نامناسبی دارند که می تواند عوارض اسکلتی را برای دانش آموزان بدنبال داشته و باعث خستگی زودرس دانش آموزان در کلاس شود و در مجموع بر سلامت جسمی و روانی و فراگیری دانش آموزان اثر سوء بر جای گذارد.

با توجه به نتایج بدست آمده در این تحقیق جهت بهبود وضعیت بهداشت محیط و ایمنی مدارس جدید رعایت موازین استاندارد بعمل آید با بازسازی و بهسازی مدارس قدیمی ، استانداردهای ایمنی و بهداشت محیط مدارس ارتقاء داده شود ضمناً جلب مشارکت اولیاء دانش آموزان و افراد خیر علاوه بر اعتبارات ملی و استانی به منظور تامین منابع مالی مورد نیاز ضروری به نظر می رسد.

همچنین برقراری منسجم تر همکاری بین آموزش و پرورش و وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی و بکارگیری افراد متخصص در این زمینه در ارتقاء شرایط بهداشتی مطلوب در مدارس بسیار موثر می باشد.

ازاء هر ۳۹ دانش آموز یک توالی موجود بوده است که در مقایسه با استاندارد (به ازاء هر ۴۵ نفر دانش آموز یک توالی) از لحاظ تعداد مطلوب به نظر می رسد. از ۴۲/۸٪ مدارس بررسی شده وضعیت آبخوری غیر بهداشتی بوده و تعداد آبخوری به ازاء هر ۵۱ دانش آموز یک عدد بوده است که در مقایسه با استاندارد (یک آبخوری به ازاء هر ۷۵ دانش آموز) کاملاً متناسب بوده است .

همچنین در ۸۵/۷٪ از مدارس وضعیت دستشویی ها غیر بهداشتی می باشد و به ازاء هر ۹۷ دانش آموز یک دستشویی می باشد که در مقایسه با استاندارد (به ازاء هر ۶۰ دانش آموز یک دستشویی) در سطح بسیار پایینی است.

با توجه به مطالب ارائه شده می توان نتیجه گرفت که سرانه تسهیلات بهداشتی مدارس بررسی شده تا حدی از وضعیت مطلوبتری نسبت به وضعیت بهداشتی آنها برخوردار است که این خود لزوم توجه مستمر به نگهداری و نظافت این تسهیلات را در مدارس مورد تاکید قرار می دهد .

بررسیهای انجام شده بر وضعیت ایمنی و حفاظتی مدارس مورد مطالعه حاکی از آن است که ۷۶/۲٪ از مدارس مورد مطالعه فاقد حفاظ و نرده مناسب و ۹۵/۲٪ آنها فاقد سیستم حفاظتی مناسب در برابر برق گرفتگی می باشد که با توجه به اهمیت مسائل فوق در جلوگیری از حوادث ناگوار رفع نواقص بطور کامل الزامی به نظر می رسد .

منابع :

۱. نوری رضا. بهداشت مدارس. تهران : انتشارات واقفی ، ۷۳.
۲. پیر جلیلی ناصر. ضوابط شهرسازی فضاهای آموزشی. تهران : سازمان نوسازی. توسعه و تجهیز مدارس کشور ، ۱۳۸۰.
۳. قاضی زاده بهرام. اصول و معیارهای طراحی فضاهای آموزشی و پژوهشی. تهران : سازمان نوسازی توسعه و تجهیز مدارس کشور ، ۱۳۸۱.

۴. حلم سرشت پریش. اصول و مبانی بهداشت محیط. تهران : انتشارات مهر ، ۱۳۷۷.
۵. جواهری زهرا. بررسی وضعیت ایمنی در مدارس ابتدائی شهر تهران . مجله علمی دانشگاه علوم پزشکی یزد ، ۱۳۷۹.
۶. وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی. آئین نامه بهداشت محیط مدارس . تهران ، ۱۳۷۵
۷. مؤسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران . مجموعه استانداردهای مربوط به مدارس تهران ، ۱۳۶۴.
۸. حبیبیاتی میرزا محمود . بررسی وضعیت ایمنی و بهداشت محیط مدارس ابتدائی شهرستان یزد و نحوه ارتقاء آن . مجله علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی شهید صدوقی یزد ، شماره ۴ ، زمستان ۱۳۷۹ .